

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

IV. ÚS 92/03-31

Ústavný súd Slovenskej republiky na verejnom zasadnutí 8. septembra 2003 v senáte zloženom z predsedu Jána Mazáka a zo sudcov Jána Auxta a Jána Lubyho prerokoval prijatú sťažnosť maloletej S. V., zastúpenej zákonnou zástupkyňou V. K., obe bytom T. P., právne zastúpenej advokátkou JUDr. A. P., K., vo veci porušenia základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov podľa čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky postupom Okresného súdu Košice – okolie v konaní vedenom pod sp. zn. 5 C 841/89, za účasti Okresného súdu Košice – okolie, a takto

r o z h o d o l :

1. Základné právo maloletej S. V. na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov zaručené v čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky postupom Okresného súdu Košice – okolie v konaní vedenom pod sp. zn. 5 C 841/89 p o r u š e n é b o l o .

2. Maloletej S. V. priznáva primerané finančné zadosťučinenie v sume 100 000 Sk (slovom Jedenstotisíc slovenských korún), ktoré je Okresný súd Košice – okolie

p o v i n n ý vyplatiť do dvoch mesiacov od doručenia tohto nálezu do rúk jej zákonnej zástupkyne.

3. Okresný súd Košice – okolie j e p o v i n n ý uhradiť maloletej S. V. do 15 dní od doručenia tohto nálezu trovy konania vo výške 8 796 Sk (slovom Osemtisícšesťdesiatšesť slovenských korún) na účet advokátky JUDr. A. P., K.

O d ô v o d n e n i e :

I.

Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) bola 17. januára 2003 doručená sťažnosť maloletej S. V. (ďalej len „sťažovateľka“), ktorou namieta porušenie jej základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietáhov zaručeného v čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) postupom Okresného súdu Košice – okolie (ďalej len „okresný súd“) v konaní vedenom pod sp. zn. 5 C 841/89.

Sťažovateľka odôvodňuje svoju sťažnosť tým, že od roku 1989 sa vedie na okresnom súde pod sp. zn. 5 C 841/89 v jej právnej veci konanie o určenie otcovstva proti žalovanému L. S., ale okresný súd v tejto veci napriek neprimeranej dĺžke trvania konania a opakovaným znaleckým dokazovaniam doposiaľ nerozhodol.

Sťažovateľka v sťažnosti okrem iného uviedla, že *„V konaní aj naďalej pretrvávajú prietahy aj napriek tomu, že výsledky znaleckých posudkov sú známe vrátane skúšky DNA od roku 1997. Do pozornosti Ústavnému súdu SR dávame aj tú skutočnosť, že v uvedenej veci konali štyria sudcovia a toho času je vec pridelená JUDr. L. S. Poukazujeme aj na to, že bolo vydaných 8 uznesení o pribratí súdneho znalca, vypracovaných 7 znaleckých posudkov, okrem predbežných opatrení, vyplatení záloh znalcom, pripisov atď..., teda konaním súdu bola tiež porušená zásada hospodárnosti konania. Po tom, čo Krajský súd v Košiciach potvrdil, že sťažnosť matky na prietahy v konaní je opodstatnená muselo*

uplynúť ďalších 5 rokov, v priebehu ktorých sa kauza prakticky nepohla z miesta, čo len potvrdzuje to, že prietahy v konaní naďalej pretrvávajú“.

Sťažovateľka zastáva názor, že „V uvedenej kauze sú prietahy preukázané, ale napriek tomu sa neudialo nič, čo by viedlo k ukončeniu už 13 rokov sa vlečúcej kauzy, ktorá zaťažuje nielen samotnú matku, ale aj nepriaznivo vplýva na zdravý psychický vývoj maloletej, u ktorej sa už v tomto veku formuje právny názor na súdy. Už samotný fakt, že sa k nej otec nehlási a opakované krvné skúšky sú pre maloletú traumatizujúce, čo osvedčuje aj lekárske potvrdenie“.

Na základe uvedených skutočností sťažovateľka navrhla, aby ústavný súd rozhodol, že *„Okresný súd Košice – okolie v konaní o určení otcovstva, sp. zn.: 5 C 841/89 porušil právo sťažovateľky mal. S. V. zastúpenou zákonnou zástupkyňou V. K. v čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov a priznáva jej finančné zadost'učinenie v zmysle čl. 127 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky vo výške 350 000,- Sk“.*

Výšku požadovanej sumy primeraného finančného zadost'učinenia odôvodňuje sťažovateľka tým, *„že vychádzame z naposledy ustálenej čiastky životného minima, ako aj tým, že dieťa má právo žiť v takých istých pomeroch ako jeho rodičia“.*

Ústavný súd uznesením sp. zn. IV. ÚS 92/03 zo 7. mája 2003 prijal podľa § 25 ods. 3 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) sťažnosť na ďalšie konanie.

V rámci prípravy pojednávania sa na základe žiadosti ústavného súdu k opodstatnenosti prijatej sťažnosti písomne vyjadrili účastníci konania. Okresný súd, zastúpený predsedom JUDr. J. P., zaslal ústavnému súdu v prílohe listu sp. zn. Spr. 565/03 zo 4. júla 2003 stanovisko vec prejednávajúcej sudkyne, v ktorom sa uvádza: *„Predmetom konania je určenie otcovstva. Konanie sa začalo dňa 21. 8. 1989 na návrh dieťaťa*

zastúpeného opatrovníkom podľa uznesenia tunajšieho súdu č. k. Nc 24/89–6 zo dňa 25. 5. 1989.“

V uvedenom stanovisku sa zákonná sudkyňa zmieňuje o tom, že táto vec jej bola pridelená na prejedanie a rozhodovanie 10. októbra 1994 a pred ňou ju vybavovali už traja sudcovia.

Ďalej podrobne opisuje chronológiu vo veci vykonaných úkonov a v závere poukazuje na rozpory medzi znaleckými posudkami z odboru zdravotníctva, odvetvia hematológie, súdneho znalca MUDr. N. H. a kontrolným znaleckým posudkom súdnej znalkyne MUDr. A. D., ktorými bolo otcovstvo žalovaného k sťažovateľke vylúčené, a znaleckými posudkami z odboru zdravotníctva, odvetvia hematológie, transfuziológie a genetiky, vypracovanými súdnymi znalcami MUDr. H. M., MUDr. A. B. a RNDr. V. F., ktorými otcovstvo nebolo vylúčené.

Právna zástupkyňa sťažovateľky sa vo svojom vyjadrení k stanovisku okresného súdu kriticky vyjadruje k tomu, že sa sudkyňa nevysporiadala so všetkými okolnosťami konania, najmä nezdôvodnila, prečo bolo vo veci nariadené opakované kontrolné znalecké dokazovanie: *„...keďže sa jedná o rovnocenné znalecké dokazovania na rovnocennej úrovni ako už vykonané bolo a prečo až 16. 9. 1996 bolo nariadené znalecké dokazovanie z odboru genetiky formou expertíznej analýzy DNA u doc. RNDr. V. F., keď už medzitým bola uznaná sťažnosť zákonnej zástupkyne ako opodstatnená. Oznámenie o stave konania opäť neobsahuje správu, prečo súd po obdržaní znaleckého posudku expertíznej analýzy DNA vo veci meritórne nerozhodol, a prečo opakovane sa mali vykonávať znalecké dokazovania rozborom červených a bielych krviniek aj po expertíze DNA.“*

Keďže právna zástupkyňa sťažovateľky sa na výzvu ústavného súdu k otázke konania verejného ústneho pojednávania o prijatej sťažnosti vyjadrila, že *„...obsah § 30 ods. 1 a 4 zákona o Ústavnom súde ustanovuje, že konanie pred Ústavným súdom má formu verejného ústneho pojednávania, preto nevidíme dôvod upustiť od tejto zásady...“*, nariadil

ústavný súd podľa § 30 ods. 1 a 3 zákona o ústavnom súde vo veci ústne pojednávanie, ktoré sa konalo 8. septembra 2003.

II.

Z obsahu sťažnosti a k nej pripojených písomností, z vyjadrení účastníkov konania a z obsahu na vec sa vzťahujúceho súdneho spisu ústavný súd zistil nasledovný priebeh a stav konania vo veci vedenej na okresnom súde pod sp. zn. 5 C 841/89:

Predmetnom konania pred okresným súdom je žaloba o určenie otcovstva. Konanie sa začalo 21. augusta 1989, keď bola okresnému súdu doručená žaloba sťažovateľky, zastúpenej kolíznym opatrovníkom.

Prvé pojednávanie vo veci sa uskutočnilo 25. septembra 1989. Bol na ňom vykonaný výsluch matky, ktorá vstúpila do konania ako vedľajšia účastníčka. Žalovaný, u ktorého bolo doručenie na pojednávanie riadne vykázané, sa ho nezúčastnil.

Na druhom pojednávaní uskutočnenom 17. októbra 1989 bol vykonaný výsluch žalovaného a jednej svedkyne. Tretie pojednávanie nariadené na 7. november 1989 sa nekonalo z dôvodu práceneschopnosti sudcu.

Štvrté pojednávanie vo veci bolo vykonané 28. novembra 1989. Boli na ňom vypočutí dvaja svedkovia a okresný súd ho odročil za účelom nariadenia znaleckého dokazovania po dovŕšení veku jedného roku sťažovateľky. V nasledujúcom období súd zadovažoval listinné dôkazy (pôrodopis, lekárske správy, odpisy mzdových listov matky a žalovaného).

Uznesením sp. zn. 5 C 841/89 z 3. augusta 1990 bolo nariadené znalecké dokazovanie krvnou skúškou, proti ktorému sa žalovaný odvolal, avšak Krajský súd v Košiciach (ďalej len „krajský súd“) uznesením sp. zn. 14 Co 318/90 z 28. septembra 1990 napadnuté uznesenie súdu prvého stupňa potvrdil.

Dňa 2. októbra 1990 bol súdu doručený znalecký posudok súdneho znalca MUDr. N. H., podľa záverov ktorého je možné žalovaného z otcovstva k sťažovateľke vylúčiť.

Na piatom pojednávaní vo veci, ktoré sa uskutočnilo 20. novembra 1990, okresný súd rozhodol o nariadení kontrolného znaleckého dokazovania, ktoré bolo nariadené uznesením sp. zn. 5 C 841/89 z 19. júna 1991. Okresný súd ustanovil na posúdenie a vykonanie revíznej krvnej skúšky, ktorú vykonal súdny znalec MUDr. N. H., súdneho znalca MUDr. J. K., zamestnanca Institutu klinické a experimentálnej medicíny, P. Na žiadosť menovaného súdneho znalca okresný súd zrušil uznesením sp. zn. 5 C 841/89 zo 4. decembra 1991 uznesenie o jeho ustanovení a podať kontrolný znalecký posudok bolo uložené súdnej znalkyni MUDr. H. M., zamestnankyni toho istého inštitútu ako pred ňou ustanovený súdny znalec. Menovaná súdna znalkyňa vypracovala znalecký posudok podľa pokynov okresného súdu a zaslala mu ho v prílohe listu z 26. marca 1992.

Dňa 15. mája 1992 sa uskutočnilo v poradí šieste pojednávanie, ktoré bolo odročené za účelom nariadenia ďalšieho kontrolného znaleckého dokazovania k doteraz vypracovaným znaleckým posudkom. Toto znalecké dokazovanie bolo nariadené uznesením okresného súdu sp. zn. 5 C 841/89 z 27. mája 1992, ktorým ustanovil súdnu znalkyňu MUDr. A. B. z Fakultnej nemocnice v O.

Pretože žalovaný sa na výzvy súdnej znalkyne opakovane nedostavil na odber krvi, vyzval okresný súd 7. mája 1993 súdneho znalca MUDr. N. H., aby poskytol súčinnosť ustanovenej súdnej znalkyni. Dňa 30. júna 1993 zaslal MUDr. N. H. okresnému súdu výsledky vyšetrení a znalecký posudok.

Okresný súd v období od 20. augusta 1993 do 2. marca 1994 nereagoval na celkom päť urgencií súdnej znalkyne MUDr. A. B., ktorými sa dožadovala informácie, či má ďalej vo veci pokračovať, resp. ako ukončiť expertízu.

Dňa 2. marca 1994 zaslal okresný súd súdnej znalkyni MUDr. A. B. znalecký posudok vypracovaný 30. júna 1993 súdnym znalcom MUDr. N. H. s ospravedlnením za jeho oneskorené zaslanie z dôvodu „značnej migrácie sudcov a následným prerozdeľovaním spisov“.

Dňa 15. apríla 1994 bol okresnému súdu doručený znalecký posudok MUDr. A. B., podľa záverov ktorého je pravdepodobnosť, že žalovaný je biologickým otcom sťažovateľky, 95 %.

Siedme pojednávanie vo veci sa uskutočnilo 9. augusta 1994 a bolo znovu odročené za účelom vykonania kontrolného znaleckého dokazovania doteraz vypracovaných znaleckých posudkov.

Uznesením sp. zn. 5 C 841/89 z 5. januára 1995 bolo nariadené kontrolné znalecké dokazovanie súdnou znalkyňou z odboru zdravotníctva MUDr. A. D., Nemocnica s poliklinikou M. Tento znalecký posudok bol po tom, ako sa žalovaný opakovane nedostavil na predvolanie súdnej znalkyne na odber krvi, doručený okresnému súdu 15. júna 1995. Podľa záverov predmetného znaleckého posudku bol žalovaný z otcovstva voči sťažovateľke vylúčený.

Ôsme pojednávanie vo veci bolo nariadené na 21. september 1995. Vzhľadom na rozporné výsledky doteraz vykonaných znaleckých dokazovaní bolo odročené na neurčito a okresný súd rozhodol, že bude nariadené ďalšie znalecké dokazovanie.

Uznesením sp. zn. 5 C 841/89 zo 16. septembra 1996 nariadil okresný súd znalecké dokazovanie súdnym znalcom z odboru genetiky RNDr. V. F. z Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského v B., ktorému bolo uložené vykonať analýzu DNA účastníkov konania. Uznesením sp. zn. 5 C 841/89 z toho istého dňa uložil okresný súd žalovanému platiť výživné na sťažovateľku do právoplatného skončenia konania o určenie otcovstva. Proti uvedenému uzneseniu podal žalovaný 30. septembra 1996 odvolanie.

Uznesením sp. zn. 5 C 841/89 zo 6. novembra 1996 bolo žalovanému uložené zložiť zálohu na trovy znaleckého dokazovania. Aj toto uznesenie žalovaný napadol 28. novembra 1996 odvolaním a zároveň požiadal, aby bol vzhľadom na svoje zárobkové a majetkové pomery oslobodený od súdnych poplatkov. Po tom, ako okresný súd požiadal žalovaného, aby mu predložil potvrdenie o svojich osobných a majetkových pomeroch, vzal žalovaný svoju žiadosť o oslobodenie od súdnych poplatkov podaním z 30. januára 1997 späť.

Krajský súd uznesením sp. zn. 14 Co 212/97 z 30. júna 1997 obe vyššie uvedené, žalovaným napadnuté uznesenia okresného súdu ako vecne správne potvrdil.

Podaniami z 22. septembra 1997 a 12. novembra 1997 požiadal okresný súd súdnych znalcov MUDr. N. H. a MUDr. A. D. o poskytnutie informácií, resp. dodatkov k nimi podaným znaleckým posudkom.

Deviate pojednávanie vo veci sa konalo 29. októbra 1998 a bolo odročené za účelom bližšie neurčeného znaleckého dokazovania.

Dňa 19. novembra 1997 bol okresnému súdu doručený znalecký posudok súdneho znalca RNDr. V. F., podľa záveru ktorého: *„na základe vykonaného dokazovania, vychádzajúc zo súčasného stavu poznatkov v odbore genetiky treba pokladať otcovstvo označeného muža voči maloletému dieťaťu za – prakticky dokázané – s mimoriadne vysokou hodnotou pravdepodobnosti, ktorú možno stotožniť s istotou.“*

Dňa 21. novembra 1997 bol okresnému súdu doručený opravný znalecký posudok k znaleckému posudku súdneho znalca MUDr. N. H. z 28. septembra 1990. Podľa záverov tohto opravného znaleckého posudku nemožno žalovaného z prirodzeného otcovstva k sťažovateľke vylúčiť.

V období od 9. decembra 1997 do 7. januára 1998 boli okresnému súdu doručené štyri stanoviská účastníkov konania k znaleckým posudkom.

Dňa 4. júna 1999 bol okresnému súdu doručený návrh vedľajšej účastníčky na zvýšenie výživného určeného predbežným opatrením zo 16. septembra 1996.

Desiate pojednávanie vo veci, ktoré sa malo uskutočniť 18. júna 1999, muselo byť pre ospravedlnenú neprítomnosť súdnej znalkyne a závary v doručeniach účastníkom odročené na 9. september 1998. Na tomto v poradí jedenástom pojednávaní bol vykonaný výsluch súdneho znalca MUDr. N. H. Pojednávanie bolo odročené na neurčito za účelom predvolania súdnej znalkyne MUDr. A. D.

Na dvanástom pojednávaní konanom 16. novembra 1999 bola vypočutá súdna znalkyňa MUDr. A. D. Toto pojednávanie bolo odročené „za účelom vykonania ďalšieho dokazovania“.

Uznesením sp. zn. 5 C 841/89 z 31. januára 2000 zamietol okresný súd návrh vedľajšej účastníčky na zvýšenie výživného. Proti tomuto uzneseniu podala 3. apríla 2000 odvolanie vedľajšia účastníčka, o ktorom rozhodol krajský súd uznesením sp. zn. 18 Co 149/00 z 12. októbra 2000 tak, že uznesenie súdu prvého stupňa potvrdil.

Listom z 2. februára 2000 okresný súd požiadal Krajský súd v Banskej Bystrici o oznámenie súdnych znalcov z odboru zdravotníctva, odvetvia hematológie, transfuziológie a genetiky – analýzy DNA. Požadovaný zoznam súdnych znalcov bol okresnému súdu doručený 27. marca 2000.

Uznesením okresného súdu sp. zn. 5 C 841/89 z 2. novembra 2000 bolo nariadené znalecké dokazovanie z odboru zdravotníctva, odvetvia hematológie a transfuziológie, a ustanovenej súdnej znalkyni MUDr. M. J. z K. bolo uložené zistiť na základe vyšetrenie červených krviniek účastníkov konania, či možno vylúčiť otcovstvo žalovaného k sťažovateľke a objasniť príčiny rozporov v doposiaľ predložených znaleckých posudkoch.

Žalovaný podaním z 3. decembra 2001 podal námietky voči osobe ustanovenej súdnej znalkyne, na základe ktorých okresný súd uznesením sp. zn. 5 C 841/89 z 2. mája

2002 zrušil svoje predchádzajúce uznesenie, ktorým nariadil vykonanie znaleckého dokazovania menovanou súdnou znalkyňou, a uznesením sp. zn. 5 C 841/89 z toho istého dňa nariadil nové znalecké dokazovanie, ktoré uložil vykonať Lekárskej fakulte Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v K.

Listom z 2. mája 2002 oznámila Lekárska fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v K. okresnému súdu, že požadované znalecké dokazovanie nemôže vykonať, pretože transfúzne oddelenie Fakultnej nemocnice s poliklinikou v K., ktoré by ho mohlo vykonať, nepatrí do jej pôsobnosti (nadväzne na to bolo uznesenie okresného súdu sp. zn. 5 C 841/89 z 2. mája 2002 zrušené).

Podaním doručeným okresnému súdu 16. augusta 2002 namietla sťažovateľka zaujatosť sudkyne, ktorá prejednáva a rozhoduje jej vec. Poukázala v ňom na zdĺhavosť konania s tým, že už v roku 1996 sa sťažovala predsedovi okresného súdu, ktorý jej sťažnosť uznal ako opodstatnenú, avšak k náprave nedošlo. Druhú sťažnosť podala krajskému súdu v roku 2000, ale znovu žiadna náprava nenastala.

Podľa sťažovateľky nie je vec zo strany zákonnej sudkyne zámerne meritórne riešená.

Na č. l. 265 sa v spise nachádza opatrenie podpredsedu okresného súdu z 22. októbra 2002, v ktorom sa uvádza, že: „*Vo veci 5 C 841/89 na základe sťažnosti účastníčky konania V. K. som zistil prietahu za obdobie od 21. 9. 1995 do 16. 9. 1996 a od 3. 11. 2000 do 2. 11. 2001.*“ Na základe toho bolo zákonnej sudkyňi uložené konať plynulo bez prietahu a raz štvrtročne predkladať podpredsedovi súdu písomnú správu o stave konania.

Dňa 7. októbra 2002 predložila zákonná sudkyňa spis krajskému súdu na rozhodnutie o námietke zaujatosti vznesenej vedľajšou účastníčkou.

Dňa 31. októbra 2002 rozhodol krajský súd uznesením sp. zn. 16 Nc 104/02, že zákonná sudkyňa nie je vylúčená z prejednávania a rozhodovania vecí vedenej na okresnom súde pod sp. zn. 5 C 841/89.

Uznesením okresného súdu sp. zn. 5 C 841/89 zo 7. januára 2003 nariadil okresný súd nové znalecké dokazovanie, ktoré uložil vykonať Lekárskej fakulte Univerzity Komenského v B., a to v lehote 50 dní.

Podaniami z 24. marca 2003 a zo 14. apríla 2003 urgoval okresný súd doručenie znaleckého posudku.

Dňa 16. apríla 2003 bol okresnému súdu doručený znalecký posudok Lekárskej fakulty Univerzity Komenského v B. Podľa záverov tohto znaleckého posudku je vyšetrovací systém haptoglobínov (vykonaný súdnym znalcom MUDr. N. H.) pri určovaní otcovstva, ak bol použitý ako jediný vylučovací systém, irelevantný. Systém haptoglobínov umožňuje otca vylúčiť iba v 18 % prípadov. Vzhľadom na to nemôže prevážiť nad výsledkom iného systému, najmä analýzy DNA. Pretože v danom prípade bol už použitý podstatne dokonalejší a spoľahlivejší systém, než je systém haptoglobínov, menovite PCR-DNA analýza, je pre určenie otcovstva žalovaného k sťažovateľke rozhodujúci výsledok vyšetrenia DNA.

Na trinástom pojednávaní, ktoré sa uskutočnilo 26. mája 2003, bolo doplnené dokazovanie výsluchom účastníkov a listinnými dôkazmi. Toto pojednávanie bolo odročené na 29. máj 2003 za účelom doplnenia dokazovania o príjme manžela vedľajšej účastníčky a zistenia výšky majetkového podielu žalovaného u jeho zamestnávateľa.

Na ostatnom, štrnástom pojednávaní, ktoré sa uskutočnilo 29. mája 2003, bol vo veci vyneseny rozsudok, ktorým bolo určené, že žalovaný je otcom sťažovateľky. Zároveň bolo rozhodnuté, že sťažovateľka sa zveruje do výchovy matky a žalobcovi bolo uložené platiť na ňu do rúk matky bežné výživné, ako aj dlžné výživné. Súd taktiež uložil žalobcovi povinnosť nahradiť trovy konania štátu a vedľajšej účastníčke.

Ústavný súd 2. septembra 2003 na okresnom súde zistil, že rozsudok okresného súdu sp. zn. 5 C 841/89 z 29. mája 2003 nadobudol právoplatnosť 18. júla 2003.

III.

Ústavný súd rozhoduje podľa čl. 127 ods. 1 ústavy o sťažnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb, ak namietajú porušenie svojich základných práv alebo slobôd, alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú Slovenská republika ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd.

Podľa čl. 48 ods. 2 ústavy každý má právo, aby sa jeho vec verejne prerokovala bez zbytočných prietáhov (...).

Ústavný súd pri rozhodovaní o sťažnostiach namietajúcich porušenie základného práva podľa čl. 48 ods. 2 ústavy konštantne vychádza z toho, že „účelom práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietáhov je odstránenie stavu právnej neistoty, v ktorej sa nachádza osoba domáhajúca sa rozhodnutia súdu, pričom k naplneniu tohto práva dochádza zásadne až právoplatným rozhodnutím“, čo sa v celom rozsahu uplatňuje vo veci sťažovateľky, predmetom ktorej je určenie otcovstva k sťažovateľke (napr. I ÚS 55/97, II. ÚS 813/00, II. ÚS 114/02, I. ÚS 27/03).

Rýchlosť, účinnosť a výsledok (odstránenie právnej neistoty účastníka) každého súdneho konania sú podmienené (objektívne aj subjektívne) charakterom, ako aj právnou a faktickou zložitou prejednávanej veci, ďalej správaním účastníka súdneho konania a napokon aj činnosťou súdu. Preto je základnou povinnosťou súdu a sudcu zabezpečiť taký procesný postup v súdnom konaní, ktorý čo najskôr odstráni stav právnej neistoty, kvôli ktorému sa účastník obrátil na súd so žiadosťou o jeho rozhodnutie.

Táto povinnosť súdu a sudcu vychádza z § 6 Občianskeho súdneho poriadku (ďalej aj „OSP“), ktorý súdom prikazuje, aby v súčinnosti so všetkými účastníkmi konania

postupovali tak, aby ochrana ich práv bola rýchla a účinná, a ďalej z § 100 OSP, podľa ktorého akonáhle sa konanie začalo, postupuje v ňom súd zásadne bez ďalších návrhov tak, aby vec bola čo najrýchlejšie prejednaná a rozhodnutá.

Sudca je podľa § 117 ods. 1 OSP povinný robiť vhodné opatrenia, aby sa zabezpečilo splnenie účelu pojednávania a úspešné vykonanie dôkazov. Ďalšia významná povinnosť pre sudcu vyplýva z § 119 ods. 1 OSP, podľa ktorého sa pojednávanie môže odročiť len z dôležitých dôvodov, ktoré sa musia oznámiť. Ak sa pojednávanie odročuje, predseda senátu spravidla oznámi deň, keď sa bude konať nové pojednávanie.

Pri posudzovaní otázky, či v súdnom konaní došlo k zbytočným priet'ahom v konaní, a tým aj k porušeniu základného práva podľa čl. 48 ods. 2 ústavy, v súlade so svojou doterajšou judikatúrou (II. ÚS 74/97, I. ÚS 3/00, I. ÚS 20/02) ústavný súd zohľadňuje tri základné kritériá, ktorými sú faktická a právna zložitosť veci, o ktorej súd rozhoduje (1), správanie účastníka súdneho konania (2) a postup samotného súdu (3).

1. Ako už bolo uvedené, predmetom konania vedeného na okresnom súde pod sp. zn. 5 C 841/89 je rozhodovanie o určení otcovstva k maloletej sťažovateľke.

Ústavný súd akceptuje, že rozhodovanie v konkrétnej veci predstavuje pomerne vysoký stupeň zložitosti súvisiaci s dokazovaním – zistením skutkového stavu potrebného pre rozhodnutie o merite veci, avšak vychádzajúc zo samotnej dĺžky konania, jeho doterajšieho priebehu a dosiahnutých výsledkov konštatuje, že nezistil také okolnosti, ktoré by odôvodňovali takmer štrnásťročné trvanie konania jeho skutkovou zložitosťou.

Pokiaľ ide o právnu zložitosť, možno vysloviť názor, že v danom prípade ide o bežnú súčasť sporovej agendy všeobecných súdov. Podklad pre rozhodovanie tvorí dlhoročnou súdnou praxou ustálená a používaná právna úprava, ktorej prameňmi sú ustanovenia tretej hlavy (§ 51 až 62) zákona č. 94/1963 Zb. o rodine v znení neskorších predpisov a Občiansky súdny poriadok.

Na právnu zložitosť ako dôvod doterajšej dĺžky trvania súdneho sporu sa neodvolával ani okresný súd vo vyjadrení k sťažnosti sťažovateľky. Pokiaľ ide o skutkovú zložitosť, poukázal okresný súd iba na rozsiahle dokazovanie, ktoré bolo v tomto konaní vykonané.

2. V konaní o sťažnosti namietajúcej porušenie práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietáhov ústavný súd okrem zložitosti veci skúma aj to, akým spôsobom sa na prietáhoch konania podieľa osoba, ktorá podala sťažnosť vo veci porušenia práva priznaného jej čl. 48 ods. 2 ústavy. Keďže v danom prípade je sťažovateľka maloletá, neprichádza do úvahy hodnotiť jej správanie ako účastníčky konania v procesnom postavení žalobkyne, ale je možné zohľadniť iba správanie jej zákonnej zástupkyne, ktorá vystupovala v danom konaní ako vedľajšia účastníčka.

Ústavný súd konštatuje, že správanie zákonnej zástupkyne sťažovateľky v konaní pred okresným súdom neovplyvnilo podstatnejším spôsobom jeho dĺžku tak, aby jej bolo možné pričítať podiel na stave, v akom sa vec v čase podania sťažnosti ústavnému súdu nachádzala.

3. Napokon sa ústavný súd zaoberal postupom okresného súdu v konaní vedenom pod sp. zn. 5 C 841/89, pričom zbytočné prietahy posudzoval ako celok s prihliadnutím na všetky okolnosti daného prípadu. Ústavný súd poznamenáva, že obdobie od podania žaloby okresnému súdu do 15. februára 1993, teda do nadobudnutia účinnosti zákona o ústavnom súde, pre nedostatok svojej právomoci neposudzoval, a to z dôvodu, že zákon o ústavnom súde neobsahuje ustanovenie o spätnej účinnosti. Ústavný súd preto nemá oprávnenie konať o porušení základných práv a slobôd fyzickej osoby alebo právnickej osoby, ku ktorému došlo pred uvedeným dátumom (napr. II. ÚS 55/03). Zároveň však pripomína, že aj keď za dies a quo pre posúdenie dĺžky konania treba považovať 15. február 1993, neznamená to, že pri posudzovaní primeranosti celkovej dĺžky konania nie je potrebné prihliadnuť na stav, v ktorom sa konanie nachádzalo k uvedenému dátumu.

Pri hodnotení podľa tretieho kritéria ústavný súd síce zistil, že v prevažnej časti posudzovaného obdobia okresný súd vo veci konal, avšak jeho konanie bolo do značnej miery neefektívne a procesne nekonzentrované. Súčasne ústavný súd konštatuje aj opakované niekoľkokomesačné, dokonca aj viac než ročné obdobie nečinnosti okresného súdu bez ospravedlniteľnej príčiny.

Zo zistenia ústavného súdu vyplýva, že k zbytočným priet'ahom v predmetnom konaní, keď bol okresný súd nečinný bez akéhokoľvek zákonného dôvodu, došlo po prvýkrát v období od pojednávania konaného 21. septembra 1995 do 16. septembra 1996, teda v trvaní takmer jedného roka (keď súd predbežným opatrením uložil žalovanému platiť s'ťažovateľke výživné). Ako zbytočné priet'ahy je možné vyhodnotiť aj obdobie od 6. marca 1998 (vydanie uznesenia o priznaní znalečného doc. RNDr. F.) do 6. októbra 1998, teda v trvaní siedmich mesiacov (zaslanie výzvy zamestnávateľovi žalovaného na predloženie mzdových listov). Ďalším obdobím, ktoré možno vyhodnotiť ako zbytočné priet'ahy, je obdobie od 3. novembra 2000 (pokyn zákonnej sudkyne na doručenie uznesenia krajského súdu sp. zn. 18 Co 149/00 z 12. októbra 2000 účastníkom) do 2. novembra 2001, teda v trvaní viac než jedného roka (vydanie uznesenia o nariadení znaleckého dokazovania znalkyňou MUDr. M. J.).

Dve zo zistených období nečinnosti okresného súdu sa zhodujú s obdobiami nečinnosti konštatovanými podpredsedom okresného súdu v jeho opatrení z 22. októbra 2002.

Takýto postup okresného súdu nie je možné najmä s prihliadnutím na celkovú dĺžku konania ničím ospravedlniť ani odôvodniť.

Z ústavného princípu nezávislosti súdov (čl. 141 ods. 1 ústavy) vyplýva aj zásada voľného hodnotenia dôkazov (§ 132 OSP). Preto ak všeobecné súdy pri svojom rozhodovaní postupovali podľa citovaného zákonného ustanovenia, nespadá do právomoci ústavného súdu opätovne posudzovať hodnotenie nimi vykonaných dôkazov.

Ústavný súd v nadväznosti na to poznamenáva, že sa detailnejšie nezaoberal postupom súdu pri hodnotení dôkazov, najmä pokiaľ ide o nariadovanie opakovaných a kontrolných znaleckých dokazovaní, rešpektujúc skutočnosť, že hodnotenie dôkazov je podľa § 132 OSP výlučnou záležitosťou všeobecných súdov.

Napriek tomu je však potrebné konštatovať, že z postupu okresného súdu pri znaleckom dokazovaní vyplýva značná nesústreďenosť, ktorej výsledkom bola nízka efektivita ním uskutočňovaného spôsobu dokazovania, hoci okresný súd si mohol a mal byť vedomý, že práve znalecké dokazovanie predstavuje v danej veci ťažisko dokazovania.

Ústavný súd pri hodnotení uvedených okolností prípadu a predovšetkým posudzovaní dĺžky konania zhodne s Európskym súdom pre ľudské práva v Štrasburgu (napr. H. v. United Kingdom z 8. júla 1987) prihliadol aj na povahu sporu dotýkajúceho sa ochrany záujmov maloletého dieťaťa a jeho neistého osobného statusu, ktoré si vo všeobecnosti vyžadujú postup súdu s osobitnou starostlivosťou (m. m. II. ÚS 33/99, I. ÚS 53/02). Povaha tohto sporu preto podmieňovala chápanie zbytočných prietahov v prísnejšom meradle.

So zreteľom na uvedené ústavný súd v konaní vedenom na okresnom súde pod sp. zn. 5 C 841/89 konštatoval, že postup okresného súdu v posudzovanej veci nemožno hodnotiť ako taký, ktorý by zodpovedal ústavou priznanému právu sťažovateľky na prerokovanie jej veci bez zbytočných prietahov, ktoré je garantované čl. 48 ods. 2 ústavy, a príslušným ustanoveniam Občianskeho súdneho poriadku, ktorých aplikácia je nevyhnutným predpokladom spoločensky efektívneho, t. j. rýchleho a účinného poskytnutia právnej ochrany.

Vzhľadom na uvedené ústavný súd vyslovil porušenie práva sťažovateľky na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov v zmysle ustanovenia čl. 48 ods. 2 ústavy.

Podľa čl. 127 ods. 2 ústavy „Ústavný súd môže svojím rozhodnutím, ktorým vyhovie sťažnosti, priznať tomu, koho práva podľa odseku 1 boli porušené, primerané finančné zadost'učinenie“.

Podľa § 50 ods. 3 zákona o ústavnom súde „Ak sa sťažovateľ domáha primeraného finančného zadost'učinenia, musí uviesť rozsah, ktorý požaduje, a z akých dôvodov sa ho domáha“. Z ustanovenia § 56 ods. 4 zákona o ústavnom súde vyplýva, že primerané finančné zadost'učinenie má povahu náhrady nemajetkovej ujmy vyjadrenej v peniazoch. Podľa ods. 5 citovaného zákonného ustanovenia ak ústavný súd rozhodne o priznaní primeraného finančného zadost'učinenia, orgán, ktorý základné právo alebo slobodu porušil, je povinný ho vyplatiť sťažovateľovi do dvoch mesiacov od právoplatnosti rozhodnutia ústavného súdu.

Sťažovateľka vo svojej sťažnosti žiadala priznať primerané finančné zadost'učinenie v sume 350 000 Sk. Pokiaľ ide o dôvody, z akých sa ho domáhala, argumentovala tým, že: *„V uvedenej kauze sú prieťahy v konaní preukázané, ale napriek tomu sa neudialo nič, čo by viedlo k ukončeniu už 13 rokov sa vlečúcej kauzy, ktorá zaťažuje nielen samotnú matku, ale aj nepriaznivo vplýva na zdravý psychický vývoj maloletej, u ktorej sa už v tomto veku formuje právny názor na súdy. Už samotný fakt, že sa k nej otec nehlási a opakované krvné skúšky sú pre maloletú traumatizujúce, čo osvedčuje aj lekárske potvrdenie.“*

Požadovanú výšku primeraného finančného zadost'učinenia ďalej odôvodnila tým, že *„vychádzame z naposledy ustálenej čiastky životného minima, ako aj tým, že dieťa má právo žiť v takých istých pomeroch ako jeho rodičia“*.

Z pripojeného lekárskeho potvrdenia MUDr. M. R. z 28. marca 2000 o. i. vyplýva, že kvôli opakovaným predvolávaniam sťažovateľky na odber krvi vo veci určenia otcovstva je dieťa psychicky hendikepované, záporne to vplýva na jej duševný vývoj, ako aj na výsledky v škole.

Pri rozhodovaní o priznaní primeraného finančného zadosťučinenia ústavný súd vychádzal z ustanovenia § 50 ods. 3 zákona o ústavnom súde a s prihliadnutím na všetky okolnosti zakladajúce porušenie uvedeného základného práva vrátane významu sporu pre sťažovateľku, ako aj na skutočnosť, že predmetom žalobného návrhu na určenie otcovstva bol prvoradý záujem maloletej sťažovateľky, považoval ústavný súd tiež podľa zásad spravodlivosti za odôvodnené priznať sťažovateľke primerané finančné zadosťučinenie v sume 100 000 Sk. Pritom ústavný súd zohľadnil aj citované stanovisko MUDr. M. R.

Sťažovateľka prostredníctvom svojej právnej zástupkyne žiadala na verejnom ústnom pojednávaní priznať úhradu trov konania pred ústavným súdom pozostávajúcich zo štyroch úkonov právnej služby v uvedenom konaní, a to spolu vo výške 33 112 Sk. Pri výpočte trov právneho zastúpenia vychádzala právna zástupkyňa z požadovanej sumy primeraného finančného zadosťučinenia.

Ústavný súd pri rozhodovaní o trovách požadovaných právnou zástupkyňou sťažovateľky vychádzal z ustanovenia § 36 ods. 2 zákona o ústavnom súde, podľa ktorého môže ústavný súd v odôvodnených prípadoch podľa výsledku konania uznesením uložiť niektorému účastníkovi konania, aby úplne alebo sčasti uhradil inému účastníkovi konania jeho trovy.

Predmet konania, ktorým je ochrana základných práv a slobôd, je v zásade nevyjadriteľný v peniazoch a nezameniteľný s primeraným finančným zadosťučinením, ktoré predstavuje náhradu nemajetkovej ujmy vyjadrenej v peniazoch (napr. III. ÚS 82/03).

Z toho dôvodu pri určení výšky trov právneho zastúpenia vychádzal ústavný súd z ustanovenia § 13 ods. 8 vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 163/2002 Z. z. o odmenách a náhradách advokátov za poskytovanie právnych služieb (ďalej len „vyhláška č. 163/2002 Z. z.“), podľa ktorého vo veciach zastupovania pred ústavným súdom, ak predmet sporu nie je oceníteľný peniazmi, odmena za jeden úkon právnej služby je jedna tretina výpočtového základu.

Podľa § 1 ods. 3 vyhlášky č. 163/2002 Z. z. výpočtovým základom je priemerná mesačná mzda zamestnanca hospodárstva Slovenskej republiky za prvý polrok predchádzajúceho kalendárneho roka. Podľa oznámenia Štatistického úradu Slovenskej republiky za prvý polrok 2002 dosahovala priemerná mesačná mzda zamestnanca Slovenskej republiky výšku 12 811 Sk.

Ústavný súd priznal sťažovateľke úhradu za dva úkony právnej služby (príprava a prevzatie veci a sťažnosť), každý v hodnote 4 270 Sk. Účasť na verejnom ústnom pojednávaní 8. septembra 2003 a podanie právnej zástupkyne sťažovateľky z 19. augusta 2003, ktorým sa vyjadrila k stanovisku okresného súdu po prijatí sťažnosti na ďalšie konanie, ústavný súd so zreteľom na jeho obsah nepovažoval za účelne vynaložené trovy právnej služby, a preto odmenu zaň nepriznal. Právna zástupkyňa sťažovateľky sa v ňom totiž ústavnoprávnou stránkou veci nezaoberala a verejné zasadnutie neprinieslo vo veci žiadne nové ústavne významné poznatky, na čo ústavný súd sťažovateľku upozornil, keď žiadal vyjadrenie, či sa vo veci má konať verejné ústne zasadnutie. Ďalej ústavný súd priznal právnej zástupkyňi sťažovateľky dvakrát náhradu režijného paušálu po 128 Sk [§ 1 ods. 3, § 13 ods. 8, § 16 ods. 1 písm. a) a c), § 19 a § 25 vyhlášky č. 163/2002 Z. z.], t. j. spolu sumu 8 796 Sk.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 8. septembra 2003